

OUDEREN EN VRIJWILLIGE INZET

Vele mensen zetten zich vrijwillig in, onder hen heel wat ouderen. Een groot aantal van deze vrijwilligers doet dit zoals omschreven in de Wet betreffende de rechten van vrijwilligers (2005) waar het vrijwilligerswerk gedefinieerd wordt als een activiteit die men onverplicht en onbezoldigd verricht in het kader van een organisatie en zonder een arbeidsovereenkomst, dienstcontract of statutaire aanstelling. Anderen zetten zich informeel in, onder meer de mantelzorgers. Hoe belangrijk hun inzet ook is, deze laatste groep wordt volgens de wet niet als vrijwilliger beschouwd.

Ter afsluiting van het Europees Jaar van het Vrijwilligerswerk (2011) belicht de Vlaamse Ouderenraad de specifieke positie en problematieken van ouderen die zich als vrijwilliger inzetten. Er wordt bij de verschillende overheidsniveaus gepleit voor voldoende erkenning en waardering voor het werk van de oudere vrijwilligers alsook voor het wegwerken van huidige wettelijke en praktische barrières.

1. De specifieke positie van ouderen in het vrijwilligerswerk

Ouderen kunnen putten uit een levenslange ervaring, en eens met pensioen kunnen ze makkelijker tijd vrijmaken om zich maatschappelijk te engageren. In Vlaanderen zet één op zes ouderen zich in als vrijwilliger en is eenzelfde aandeel bereid om vrijwilligerswerk te doen. In vergelijking tot andere leeftijdscategorieën ligt de vrijwillige inzet relatief hoog; zij het dat deze afneemt bij de oudste leeftijdsgroepen. Het vrijwilligerswerk van ouderen is bovendien het meest intensief (5 uur of meer per week)¹.

Ouderen zetten zich in op veel en diverse terreinen (sport, welzijn, cultuur en gezondheid) en vooral in de nabije, lokale leefwereld. In de hulpverlening en vrijetijdsbesteding zijn de meesten actief. En ook het verenigingsleven is een belangrijke gangmaker voor maatschappelijke inzet.

De vrijwillige inzet van ouderen betekent een niet te onderschatten maatschappelijke meerwaarde. Zonder hen zouden heel wat noodzakelijke taken in de samenleving niet ingevuld worden. En ook de economische en culturele meerwaarde van het vrijwilligerswerk dat opgenomen wordt door oudere personen is zeer groot. Daarenboven dienen volgende voordelen voor de samenleving benadrukt te worden:

- Ouderen beschikken over heel wat levens- en beroepservaring. Zij beschikken over de capaciteiten om vrijwilligerswerk succesvol in te vullen.
- Men is beschikbaar op momenten van de dag of week dat beroepsactieve vrijwilligers dat niet zijn.
- Ouderen vormen een extra troef bij vrijwillige inzet voor generatiegenoten.
- Oudere vrijwilligers dragen sterk bij tot netwerkvorming binnen de samenleving, in het bijzonder op lokaal niveau.

---

¹ “Het aandeel Vlamingen dat beweert regelmatig onbetaald vrijwilligerswerk te doen, schommelt over de verschillende metingen. In 2009 bedroeg het 17%, duidelijk lager dan in 2008 (22%) maar vergelijkbaar met 2007 (18%). Tussen 35 en 45 jaar, de leeftijdsgroep met de hoogste tijdsdruk, en tussen 65 en 75 jaar ligt het vrijwilligerswerk het hoogst. Hoe hoger geschoold, hoe meer men aangeeft vrijwilligerswerk te doen”. (VRIND, 2010: 26) Zie voor een meer gedetailleerd sociaal profiel van de (ook oudere) vrijwilliger: VRIND, 2011: 416. Het onderzoek van prof. D. Verté bij ouderen bevestigt deze vaststellingen. Tussen 60 en 69 jaar zou 20% van de oudere, naar eigen zeggen, aan vrijwilligerswerk doen terwijl dit percentage bij de tachtigplussers 9,7% bedraagt. (Verté e.a., 2011: 75-88) In deze publicatie vindt men ook gedetailleerde gegevens over de vrijwillige inzet van ouderen en de mantelzorg.

Vandaag blijkt persoonlijke interesse een belangrijke beweegreden voor vrijwillige inzet. Toch geldt voor vrijwilligers meer dan voor niet-vrijwilligers dat men zich pas goed voelt als men zich kan inzetten voor een gemeenschappelijk doel. Vrijwilligers staan ook meer positief in het leven. De meerwaarde voor de vrijwilliger zelf is minstens zo groot als deze voor de samenleving. En het is net deze meerwaarde die ouderen stimuleert om als vrijwilliger actief te zijn en te blijven. De persoonlijke waarde van het vrijwilligerswerk ligt voor ouderen onder meer in volgende zaken:

- Ouderen putten veel voldoening uit hun vrijwillige inzet.
- Via het vrijwilligerswerk voelt men zich nuttig, kan men ook na het beroepsleven mee een verschil maken.
- Ouderen hebben de kans om via vrijwillige inzet zelf zaken bij te leren.
- Men onderhoudt en ontwikkelt sociale contacten.
- Ouderen blijven met behulp van vrijwilligerswerk zowel fysiek als mentaal fit en gezond.
- Men krijgt de kans mee verantwoordelijkheid op te nemen, initiatieven op te zetten en zich uit te leven.
- Oudere personen vinden in het vrijwilligerswerk een zinvolle tijdsinvulling.

Zich maatschappelijk kunnen inzetten is bovendien een universeel recht, ook voor ouderen. Een samenleving die hiertegen barrières opwerpt doet zichzelf economisch, sociaal en cultureel tekort. De Vlaamse Ouderenraad verwacht van de overheid daarom niet alleen dat zij dat recht garandeert, maar ook dat zij de maatschappelijke inzet van ouderen stimuleert, ondermeer omwille van de maatschappelijke meerwaarde die vrijwilligerswerk creëert. Deze gedachte ligt aan de basis van het Europees Jaar van de Vrijwilliger.

2. Het wettelijk kader inzake vrijwilligerswerk

De jongste jaren is de overheid steeds meer het belang van vrijwilligerswerk gaan erkennen en waarderen; zowel op economisch als op maatschappelijk vlak (o.a. het herwaarderen van burgerzin en het bevorderen van maatschappelijk cohesie). Naast de altijd welgekomen erkenning bij allerlei gelegenheden, heeft de federale overheid zich voornamelijk geconcentreerd op het reglementeren van deze vrijwillige arbeid, het stimuleren van het management van het vrijwilligerswerk en het waarborgen van de nodige rechtszekerheid, in het bijzonder van een goede verzekering. Daarnaast spelen ook de Vlaamse, de provinciale en lokale overheden een specifieke rol in het vrijwilligersbeleid. Onderstaande tabel biedt hier een overzicht van:

Regelgeving en/of instantie	Inhoud en/of opdracht
Federale Wet betreffende de rechten van vrijwilligers (2005)	<ul style="list-style-type: none"> - Definiëring van vrijwilligerswerk, van de vrijwilliger en van een organisatie die met vrijwilligers werkt. - Wettelijke afbakening tussen vrijwilligerswerk en beroepsarbeid. - Invoering informatieplicht ten aanzien van de betrokken vrijwilliger. - Regelingen inzake aansprakelijkheid bij schade aan derden, de verzekeringen, vergoedingen en de verenigbaarheid met allerlei uitkeringen.
Hoge Raad voor Vrijwilligers	<ul style="list-style-type: none"> - Verzamelen en analyseren van informatie met betrekking tot vrijwilligers en vrijwilligerswerk. - Onderzoeken van de specifieke problemen waarmee vrijwilligers en het vrijwilligerswerk kunnen geconfronteerd worden. - Aan de bevoegde ministers adviezen geven of

	<p>voorstellen doen met betrekking tot vrijwilligers en vrijwilligerswerk.</p> <p>De Vlaamse Ouderenraad vertegenwoordigt de ouderen en hun organisaties in deze Raad.</p>
Vlaams decreet betreffende het georganiseerde vrijwilligerswerk in het beleidsdomein Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (3 april 2009)	<ul style="list-style-type: none"> - Treedt niet in de plaats van de federale wet. - Legt kwaliteitseisen op aan de welzijnsorganisaties wat betreft de zorg voor hun vrijwilligers, o.a. voorzien in een passend onthaal, in vorming en in ondersteuning opdat zij hun taken naar behoren kunnen uitvoeren. - Decreet stuurt duidelijk aan op het ontwikkelen van een doordacht vrijwilligersbeleid door de organisaties. Hierop zal ook worden toegezien.
Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk	<ul style="list-style-type: none"> - Advies en informatie aan verenigingen en belangstellenden i.v.m. regelgeving, rechten en plichten van vrijwilligers en -organisaties, concrete initiatieven, ondersteunend materiaal. - Actueel houden van overkoepelende website www.vrijwilligerswerk.be met o.a. een databank met vrijwilligersvacatures. - Voordrachten en/of vormingssessies m.b.t. de rechten en plichten in het vrijwilligerswerk. - Via belangenbehartiging vrijwilligersvriendelijk klimaat trachten te scheppen bij de betrokken overheden. <p>De Vlaamse Ouderenraad vertegenwoordigt de ouderen en hun organisaties in dit Steunpunt.</p>
Vrijwilligersbeleid van de Vlaamse provincies	<ul style="list-style-type: none"> - Ondersteunend vrijwilligersbeleid door aanbieden van voorlichting en vorming, bemiddeling tussen vraag en aanbod en ondersteuning van lokale initiatieven. - Aanbieden gratis verzekering vrijwilligerswerk voor lokale activiteiten (zoals buurtfeesten) waar men sporadisch beroep doet op vrijwilligers.
Vrijwilligersbeleid van de Vlaamse gemeenten en OCMW's	<ul style="list-style-type: none"> - Geëigend beleid t.a.v. van vrijwilligers die men zelf inzet. - Ondersteunend beleid t.a.v. vrijwilligers die zich inzetten voor anderen. In dat kader kunnen op gemeentelijk niveau diverse initiatieven genomen worden, voornamelijk blijken van waardering geven, Informatie verzorgen en bemiddelen (zoals via een vrijwilligersbeurs).

Samenvattend stelt de Vlaamse Ouderenraad vast dat, wat de vrijwillige inzet van ouderen betreft, er in het overheidsbeleid vooralsnog weinig aandacht is voor de bijzondere positie en rol die ouderen als vrijwilliger opnemen en voor de specifieke problematieken die hieraan verbonden kunnen zijn.

3. Gunstige voorwaarden voor vrijwillige inzet van ouderen: aanbevelingen

De rechtsbescherming die door de vrijwilligerswet wordt geboden, in het bijzonder de verzekeringsplicht en de regeling inzake aansprakelijkheid, wordt door de Vlaamse Ouderenraad zeer op prijs gesteld. Ook onderschrijven ouderen en organisaties de inzet van de overheid voor een degelijk vrijwilligersmanagement. Dit neemt niet weg dat ouderen en hun organisaties een duidelijk en coherent vrijwilligersbeleid zonder veel bureaucratie verwachten. Vanuit de ervaring van ouderen worden dan ook een aantal aanbevelingen geformuleerd:

3.1. Erkenning en ondersteuning informele vrijwillige inzet

Heel wat ouderen treden op als vrijwilliger zonder hun inbreng als werkelijk vrijwilligerswerk te benoemen. Bij de ouderenbevolking is er dan ook veel meer vrijwilligerswerk aanwezig dan dat er daadwerkelijk geregistreerd wordt. Echter zowel voor de ouderen als voor de samenleving is deze (informele, vaak occasionele) inzet niet minder belangrijk dan het vrijwilligerswerk zoals het door de regelgeving geformaliseerd wordt. Ook de informele vrijwillige inzet moet daarom door de overheid gewaardeerd en ondersteund worden. Dit betekent dat men de nodige aandacht dient te schenken aan wat men kan aanduiden als “onbeschermd” vrijwillige inzet (cfr. de verzekering voor occasionele initiatieven).

3.2. Vergoeding van alle kosten

Voorts is het belangrijk om weten dat vrijwillige inzet in veel gevallen extra kosten met zich meebrengt voor de vrijwilliger. Voor sommige ouderen, in het bijzonder voor financieel kwetsbaren, is dat een barrière om zich maatschappelijk in te zetten. Want hoewel in de Wet betreffende de rechten van de vrijwilligers de kostenvergoeding duidelijk geregeld is, is het in sommige gevallen niet vanzelfsprekend om een tegemoetkoming in de gemaakte kosten te vragen, daar er bijvoorbeeld geen budget is. De kostenvergoeding blijft dus nog steeds een punt van discussie.

3.3. Uitwerken van zo eenvoudig mogelijke regelingen

Daarnaast ervaren sommige oudere vrijwilligers de bewijslast om de gemaakte kosten te legitimeren als te omslachtig. In het algemeen wordt gewaarschuwd voor “overjuridisering” en bureaucratisering en wordt er gepleit voor zo eenvoudig mogelijke regelingen. De vorm en de modaliteiten dienen een zaak te zijn van de organisaties.

3.4. Gratis vorming voor ouderen die zich vrijwillig inzetten

Een aantal vrijwilligerstaken vragen specifieke deskundigheid. Dat betekent dat ook oudere vrijwilligers zich moeten kunnen bijscholen om hun taken naar behoren te vervullen. Net zoals dat geldt voor werknemers mag men niet verwachten dat zij zelf de kosten hiervan dragen. Daarom vraagt de Vlaamse Ouderenraad, zoals in het Vlaams Ouderenbeleidsplan aangegeven, dat de vorming van de vrijwilligers, zowel op eigen initiatief als op dat van een organisatie, gratis zou zijn. In dit verband stelt de Vlaamse Ouderenraad onder meer voor dat er in het kader van het lokale (ouderen)beleid in de gemeentebegroting een post zou voorzien worden voor de vorming van (oudere) vrijwilligers. Dit zou een concrete maatregel kunnen zijn in de lijn van het Europees Jaar van de Vrijwilliger (2011) en van het Europees Jaar van het Actief ouder worden en de solidariteit tussen de generaties (2012).

3.5. Regelgeving rekening houdend met draagkracht organisaties

Ten vijfde waarschuwt de Vlaamse Ouderenraad dat wanneer een overheid rond vrijwilligerswerk een aantal regels en verplichtingen oplegt, ze steeds dient stil te staan bij de financiële en praktische draagkracht van de verschillende organisaties die met vrijwilligers werken. Dergelijke overheidsbepalingen hebben immers gevolgen voor het beleid en de werkzaamheden van de organisaties.

3.6. Duidelijke regeling voor bestuursvrijwilligers van feitelijke verenigingen

Voorts vraagt de Vlaamse Ouderenraad aandacht voor de bijzondere positie van de zogeheten bestuursvrijwilligers. Veel ouderen (16,5% volgens het onderzoek van prof. D. Verté) zetten zich in als bestuurders van allerlei maatschappelijke organisaties. Voor hen gelden niet alleen de regels van de vrijwilligerswet maar ook deze van de vzw-wetgeving, onder meer inzake bestuurdersaansprakelijkheid. Vooral voor bestuurders van feitelijke verenigingen is er een probleem. De Vlaamse Ouderenraad wenst uitdrukkelijk dat er een goede en duidelijke regeling tot stand komt voor deze bestuursvrijwilligers, zoals in de wet voorzien. Voornamelijk ook omdat gesignaleerd wordt dat het steeds moeilijker wordt om mensen te vinden die als bestuursvrijwilliger verantwoordelijkheid willen opnemen.

3.7. Kennis over en beleidsaandacht voor oudere vrijwilligers

De Vlaamse Ouderenraad pleit er uitdrukkelijk voor om aandacht te schenken aan en gegevens te verzamelen over de specifieke positie en de problemen van ouderen die zich als vrijwilliger inzetten. Hier is nog te weinig over geweten en zeker nog geen passend ondersteunend beleid voor ontwikkeld.

3.8. Vereenvoudigen combinatie vrijwillig inzet met andere rollen

In het perspectief van het Europees Jaar van het Actief ouder worden en de solidariteit tussen de generaties (2012) vraagt de Vlaamse Ouderenraad de overheid tot slot om bij te dragen aan het scheppen van de noodzakelijke goede voorwaarden opdat allen die dat wensen werk, gezinsleven en vrijwillige inzet beter zouden kunnen combineren.

Geraadpleegde literatuur

- Godemont J., Goyvaerts K. & R. Marynissen (2006), *De vergrijzing verzilverd. Een verkennend onderzoek naar ouderen in het Vlaams vrijwilligerswerk*, Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.
- Hambach E. (2011), *Inspiratiegids voor een lokaal vrijwilligersbeleid*, Brussel: VVSG.
- Loose M., Gijssels C., Dujardin A. & M. Marée (2007), *Vrijwilligerswerk in België: gemeten en gewogen De meting van het vrijwilligerswerk in België: Kritische analyse van de statistische bronnen met betrekking tot het vrijwilligerswerk in België*, Brussel: Koning Boudewijnstichting.
- Raad van de Europese Unie (2011), *De rol van het vrijwilligerswerk in het sociaal beleid*, doc 14552/11, Brussel, 3 oktober 2011.
- Studiedienst Vlaamse Regering (2011a), *De sociale staat van Vlaanderen 2011*, Brussel.
- Studiedienst Vlaamse Regering (2011b), *Focus Vrijwilligerswerk in: VRIND, Vlaamse Regionale Indicatoren 2011*, pg.415-425.
- Verté D., e.a. (2011), *Doe mee! Over ouderen en maatschappelijke participatie*, Brugge: Provinciebestuur West-Vlaanderen.
- VLEVA-seminarie (2011), *"Empowerment of the Volunteer Environment"*, Brussel, 3 maart 2011.